

23. Сенчагов В. К. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России / В. К. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1995. – № 1. – С. 98-101.
24. Абрамов В. Л. Мировая экономика : учеб. пособие / В. Л. Абрамов. – М. : Изд-во «Дашков и К», 2004. – 318 с.
25. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред) та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2000-2002.
26. Ващекин Н. П. Безопасность предпринимательской деятельности : учеб. пособие / Н. П. Ващекин, М. И. Дзлиев, А. Д. Урсул; Моск. гос. ун-т коммерции; НИИ устойчивого развития и безопасности. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Экономика, 2002. – 334 с.
27. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
28. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
29. Толковые словари : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.edudic.ru/search/.
30. Словники України on-line : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lcorp.ulif.org.ua/dictua/.
31. Вагапов В. Дещо про національну безпеку : [Електронний ресурс] / В. Вагапов. – Режим доступу : www.intellectual.org.ua/Ukraine29.htm.
32. Економічна небезпека та економічні правопорушення : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : pravo.vuzlib.net/book_z1699_page_28.html.
33. Тлумачний словник : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : language.br.com.ua/чинник/.
34. Влияние : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lib.deport.ru/slovar/ojegov/v/vlijanie.html>.
35. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
36. Законі України «Про основи національної безпеки» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=964-15.
37. Сухоруков А. І. Фінансова безпека держави : навч. посіб. / А. І. Сухоруков, О. Д. Ладюк. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.
38. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К., 2001. – 309 с.
39. Зацеркляний М. М. Основи економічної безпеки : навч. посіб. / М. М. Зацеркляний, О. Ф. Мельников. – К. : КНТ, 2009. – 337 с.
40. Губський Б. В. Пріоритети забезпечення економічної безпеки в контексті глобалізації української економіки / Б. В. Губський // Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України : матеріали Круглого столу / відп. ред.: С. І. Пирожков, Б. В. Губський, А. І. Сухоруков. – К. : Нац. ін-т укр.-рос. відносин при Раді нац. безпеки і оборони України, 2001. – С. 121.
41. Мунтіян В. І. Економічна безпека України : підруч. / В. І. Мунтіян. – К. : КВІСТ, 1999. – 457 с.
42. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru>.

Головченко О.М.

УДК 332.1:343.37

ШЛЯХИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Існують різні погляди на основні причини збільшення масштабів тіньової економіки в сучасній Україні. Вельми поширеною стала так звана концепція первинного накопичення капіталу, згідно якої бурхливе зростання економічної злочинності - це природний початковий етап становлення ринкової економіки. Його свого часу пройшли розвинені країни, а тому він цілком закономірний і в сучасній Україні. Проблема полягає в тому, що, подібна концепція неспроможна перш за все в науковому плані. Первинне накопичення капіталу, як воно описане у К.Маркса, проходило в якісно іншу історичну епоху (XVI-XVII вв.). Пізніше цей капітал дозволив зробити промисловий переворот, одним з вузлових моментів якого було відділення безпосередніх виробників від засобів виробництва.

Україна, хоч і із запізненням, пройшла цей етап в другій половині XIX - початку XX в. Процес відділення безпосередніх виробників від засобів виробництва завершився вже в радянський період. Україна напередодні реформ була промислово розвинутою країною з накопиченими величезними матеріально-фінансовими ресурсами. Рух до ринкової економіки вона також починала не з нуля, хоча товарно-грошові відносини були деформованими, а легальне підприємництво існувало в державній формі. Приватний капітал і особливо його тіньова складова формувалися в Україні не шляхом накопичення фінансових коштів, а за рахунок перерозподілу величезних масивів державності. До того ж недавній історичний досвід країн Східної і Центральної Європи, а також Китаю переконливо свідчить про те, що гіпертрофовані масштаби тіньової економіки не обов'язкові при переході до ринку.

Аналіз досліджень і публікацій з даної теми. Питання тенізації економіки в своїх дослідженнях висвітлювали О. Данільян, О. Дзобань, В. Духов, В.Захарченко, В. Кизим, С. Ковальов, Т. Ковальчук, Ю. Лисенко, В. Мунтіян, С. Міщенко, Г. Пастернак-Тарнаушенко, Р. Ситник, А. Спірідонов, М.Чумак,

В. Шлемко та ін.; а також закордонні вчені – Г. Беккер, К. Боулінг, С. Бухвальд, Дж. Бьюкенен, К. Гірц, Г. Гросман, С. Деварейджен, М. Кастельс, А. Катценеленбойген, В. Куклін, С. Олейніков, М. Олсон, А. Портес, Е. Сатерленд, В. Сенчагов, Е. де Сото.

Деякі учені і громадські діячі вважають, що розквіт тіньової економіки в сучасній Україні пояснюється тим, що її коріння глибоко йде в радянський період, що, оскільки тіньова економіка була економічним інститутом, який сформувався у радянському суспільстві, вона не могла відразу зникнути навіть за найсприятливіших умов [8]. Це так, але навряд чи тільки цим можна пояснити гіпертрофованість масштабів тіньової економіки. Крім того, такий підхід («у всім винен радянський лад і комуністи») значною мірою містить ідеологічну складову.

Нарешті, слід звернути увагу і на тих, хто посилається на український менталітет і представляє тіньову економіку (особливо казнокрадство і хабарництво) як невід'ємний елемент української цивілізації. Порівняно терпимим було і залишається відношення населення до хабарництва: ходити до представників влади з порожніми руками не прийнято дотепер.

Звичайно, не можна не бачити соціокультурних особливостей українського менталітету (неповага до закону, приватної власності і т.п.), які роблять вплив на функціонування тіньової економіки. Проте, наприклад в деяких українських регіонах ще за радянських часів в будинках були відсутні замки і крадіжки особистого майна були рідкісні. В той же час крадіжка державного («загальнонародного») майна не сприймалася як тяжкий злочин. Та все ж навряд чи можна погодитися з тим, що менталітет тієї або іншої нації може бути «злодійським». Міжнародні дослідження показують, що тіньова економіка є загальнолюдським феноменом. Вона глибоко проникла як в західні, так і в східні, як у високорозвинуті, так і в бідні країни.

Формування мети статті. Метою даної статті є визначення причин та динаміки поширення тіньової економіки, і розробка шляхів нейтралізації наслідків тіньової економічної діяльності в сучасній економіці України.

Виклад основного матеріалу. Специфіка і масштаби тіньової діяльності в сучасній Україні обумовлені перш за все втратою державою в 1990-х роках здатності управляти соціально-економічним розвитком країни.

При проведенні економічних перетворень зіткнулися два діаметрально протилежних підходи. Один з них передбачає поступову трансформацію командної економіки в ринкове господарство: роздержавлення більшості підприємств і їх приватизацію з метою підвищення ефективності роботи і адаптації до ринкових умов, створення ринкової інфраструктури і сильно діючих ринково-конкурентних стимулів розвитку виробництва при збереженні в руках держави можливості прямого і непрямого впливу на життєво важливі сфери економіки і соціальні процеси, накопичення і споживання, здійснення структурно-технологічних змін.

Інший підхід припускає «революційне», разове руйнування командної економіки шляхом поголовної приватизації держвласності, що розглядається як самоціль; відхід держави з економіки або щонайменше мінімізацію її ролі в ній; обмеження її в основному регулюванням грошового обігу; покладання надії на весилля «невидимої руки ринку» і зведення ролі держави до функцій «нічного сторожа». І все це аргументується необхідністю повернути країну на «природний» шлях розвитку, по якому йдуть передові країни Заходу, з посиланнями на досвід західних країн [3]. На жаль, з початку 1992 р. в здійсненні економічних перетворень в країні запанував другий підхід. Неважко побачити, що цей підхід не відповідає ні сучасним світовим тенденціям, ні специфічним особливостям української економіки.

Причиною того, що масштаби тіньової економіки в Україні зросли, стали явні прорахунки і помилки в проведенні економічних перетворень. Саме вони привели до формування дестимулюючого механізму легальної економічної діяльності і дестабілізації матеріального положення основної маси населення.

Неадекватність економічного курсу країни її дійсним умовам і потребам стала головною причиною небаченої глибини економічної кризи, того, що вона прийняла такі безпрецедентні гостроту і масштаби. Очевидно, що реальний хід реформ не міг не підсилити позиції опонентів ліберальної доктрини невтручання держави в економіку. Найважливішим чинником, що зумовив відхід економічного життя суспільства «в тінь», стало руйнування механізмів державної влади. Разом з розвалом державності найважливішим чинником криміналізації економічної системи стала сучасна соціально-економічна політика.

Найбільш деструктивним з чинників, що впливали як на стан суспільства в цілому, так і на кримінальну ситуацію в країні, став невиправдано високий темп концентрації капіталів і засобів виробництва в руках приватних осіб. З початку перетворень виник розкол між державою і суспільством. Люди перестали довіряти власті, у них з'явилося прагнення повністю виключити які-небудь контакти з державою і чиновниками. Населення і ділові люди України прагнули вступати з чиновниками перш за все в неформальні відносини як з приватними особами, а з державою мати справу не як з формальною організацією, покликаною виконувати владні функції, а як з безліччю приватних осіб, кожне з яких володіє певною владою і може надати приватні послуги [10]. Виділимо декілька найважливіших особливостей розвитку тіньової економіки в Україні, пов'язаних з діями держави.

Перша особливість - виникнення ділового тандему чиновника і підприємця.

Друга особливість - надмірне пряме (адміністративне) втручання держави в економіку.

Третя особливість - збереження колишніх (характерних для радянської системи) форм монополізму і поява нових.

Четверта особливість - надзвичайно високий рівень податкових вилучень і репресивний характер системи оподаткування, що однаково розцінює ухилення від сплати податків і помилку в їх численні.

П'ята особливість - асоціальний характер ринкових перетворень в Україні.

Шоста особливість - неправовий характер економічних перетворень, обумовлений тим, що реальна поведінка населення і властей в період реформ лише в малому ступені регулюється формальними законами.

Сьома особливість - олігархічний характер крупного бізнесу в пострадянській Україні.

Восьма особливість - надзвичайно слабка етична основа підприємництва.

Звернемося до аналізу форм і сфер тіньової діяльності. Спеціально зупинимося на таких сферах, як фінансово-кредитна, реальний сектор (промисловість, будівництво), торгівля, сфера послуг, зовнішньоекономічна діяльність, соціальна сфера.

Перш за все ми розглянемо відхилення від податків як основну форму тіньових операцій. Ця форма характерна для будь-якої сфери економічної активності, будь то фінанси, реальний сектор або торгівля.

Існує декілька основних способів відходу від податків. Незалежно від виду податків здійснюється: заховання об'єктів оподаткування (ведення фінансово-господарської діяльності без необхідної реєстрації; невіддзеркалення фінансово-господарських операцій в бухгалтерському обліку; заниження об'єктів оподаткування; заховання коштів від сплати податків; неправомірне використання пільг.

Для окремих видів податків характерні наступні способи: заниження податку на прибуток; ухилення від сплати і заниження ПДВ; ухилення від сплати акцизів; ухилення від сплати податкового податку.

В цілому в рамках тіньової економіки можна виділити три види операцій: операції, що повністю виводяться з-під бухгалтерського обліку, операції направлені на заховання частини обороту та операції, що проводяться під виглядом інших операцій.

До класичних тіньових операцій відносяться ведення фінансово-господарської діяльності без необхідної реєстрації або ліцензії, без постановки на облік або представлення звітних балансів в Державну податкову адміністрацію, необлік окремих операцій або знищення відповідних бухгалтерських документів. Іноді в податкову службу представляються баланси, що свідчать про відсутність фінансово-господарської діяльності, проте оперативні дані і податкові перевірки показують її наявність.

Не менш популярним способом ухилення від сплати податків шляхом проведення тіньових операцій є їх невіддзеркалення в бухгалтерському обліку легально існуючих підприємств. Основне завдання останніх полягає в тому, щоб надійно приховати проведені розрахунки [1].

Велике розповсюдження, особливо на великих промислових підприємствах, одержало переміщення грошових коштів через рахунки дочірніх фірм і торгових партнерів.

До іншої групи тіньових операцій відносяться такі комерційні операції, які навмисно виконуються і відображаються в первинних і бухгалтерських документах тільки частково, у результаті створюється неврахована продукція або неврахована виручка. Для кваліфікації подібної операції як тіньовою потрібна додаткова умова.

Ще одним видом тіньових операцій по відходу від податків є псевдооперація, здійснювана за допомогою укладення фіктивної оборудки псевдооперації. Зупинимося лише на основних різновидах цього року.

У останнє десятиліття виник і став активно розвиватися новий спосіб виведення коштів з легального обороту. Він полягає в оформленні фіктивної операції, завдяки якій грошові кошти або товар, передбачений до продажу, формально відображені в обліку якої-небудь фірми, а реально виявляються виведеними в тіньовий оборот або знов легалізувалися вже в іншому фінансово-господарському обороті. При цьому ініціатор операції йде від будь-якої передбаченої законом відповідальності [1].

Фіктивні операції (псевдооперації) можуть використовуватися також для прикриття реально проведеної операції з метою сплатити по ній меншої кількості або об'єму податків, чим у разі фіксації реальної операції. Найбільш яскравий прояв такої псевдооперації - псевдоекспорт.

На практиці нерідко зустрічаються випадки, коли завдяки формуванню цілого ряду послідовних операцій з фіктивними фірмами можуть бути одержані достатньо складні схеми ухилення від сплати податків шляхом проведення тіньових операцій, які не вписуються в рамки чинного податкового і кримінального законодавства.

Тіньовий потенціал нинішнього українського суспільства вельми високий. Підставою для такої оцінки є особливості нинішньої соціальної структури суспільства: велика частка населення, яке відноситься до категорії бідних; значна частка безробітних і фіктивно зайнятих; наявність соціального «дна» з числа жебраків, бомжів, безпритульних дітей і підлітків, що вийшли з в'язниць людей і др.; значна частка біженців з «гарячих точок» колишнього СРСР; велике число невлаштованих осіб, що демобілізованих з армії і знаходяться в стані «післявоєнного шоку» [11]

Якщо почати з бідності, то, за даними Держкомстату, в Україні в 1990-і роки за межею бідності (нижче за прожитковий мінімум) знаходилося 25% населення країни. Проте, згідно соціологічним опитам, оцінюють себе як бідних 75-80% населення. У Посланні Президента України 2010 р. указується на 30% громадян за межею бідності [9]. У пострадянській Україні склалася аномальна структура бідності. Не всі розділяють думку про необхідність боротьби з бідністю. Важливою підставою ліберальної ідеології є соціал-дарвінізм, якій вважає основним законом соціального життя природний відбір. Ліберали виходять з того, що бідність - проблема не соціальна, а особиста, зумовлена нездатністю конкретної людини перемагати в боротьбі за існування. Подібної позиції дотримувалися Р. Спенсер, Ф. фон Хайек і ін. З цих же принципів виходили і деякі українські ідеологи ринкових реформ на початку 1990-х.

Проте саме життя спростовує ці положення, демонструючи, що бідність веде до бурхливого розвитку тіньової економіки. Тіньова економіка, у свою чергу, відтворює бідність, внаслідок чого замикається порочний круг. Неформальна зайнятість дозволяє людям вижити, але абсолютно не вирішує проблему бідності, оскільки вони не можуть одержати ні медичної допомоги, ні освіти, ні повноцінної пенсії [4, с. 37-38]

Світова практика показує, що чим вищий життєвий рівень населення, тим менше питома вага тіньової складової в національному господарстві [5].

В той же час прийшло розуміння того, що функції держави не повинні зводитися виключно до забезпечення прав і свобод економічної діяльності, приватної власності.

У сучасній державі соціальна політика покликана виконувати дві тісно зв'язані між собою основні функції - захисту і розвитку. Захист розповсюджується на бідні категорії населення і здійснюється через систему соціальної допомоги. Таким чином, сучасна соціальна держава бере на себе значно більший круг обов'язків. Основними сферами здійснення соціальної політики є наступні: оплата та охорона праці; захист трудових прав; соціальне партнерство; сприяння зайнятості; допомога безробітним; регулювання доходів; пенсійне забезпечення; соціальне обслуговування; соціальна допомога; обов'язкове соціальне страхування; забезпечення житлом; забезпечення освітою; охорона здоров'я; розвиток науки та культури; демографічна політика та підтримка сім'ї; екологічна безпека; захист соціальних прав громадян.

У посланні Президента України 2010 р. наголошується: " Соціальна та демографічна криза, яку ми переживаємо зараз - це в першу чергу, суспільна криза довіри, що породжується егоїзмом і бажанням вижити за рахунок і минулих і майбутніх поколінь. Зруйновано систему виховання, школи та дитсадки катастрофічно недофінансовані, вражаючи показники дитячої безпритульності та підліткової злочинності. А якщо до цього додати втрачений престиж професії вихователя та вчителя, залишковий принцип розвитку закладів культури, музеїв та бібліотек, то критичність ситуації очевидна. Заразом модно говорити про «суспільство знань», але ж починається це суспільство в кожній родині і у кожній школі [9].

Найголовніше - необхідно проводити всі масштабні проекти реформ, що зачіпають широкі верстви населення, через експертизу соціальних наслідків. А такі реформи плануються в найближчому майбутньому у сфері медицини, освіти, житлово-комунального господарства, енергетики, транспорту і т.п. На сьогодні проекти цих реформ в соціальному плані не допрацьовані [10].

За суперечками останніх років про реформи і контрреформи, про те, що перетворення йдуть погано або взагалі зупинилися, перестали помічати абсолютно нову соціально-економічну реальність. Реальність не стільки переходу від централізованої до ринкової системи господарювання, скільки формування системи висококриміналізованих економічних відносин, що стійко відтворюється, характеризується рядом ознак: величезна вага тіньового сектора; велика роль неформальних і позаправових відносин; майже тотальна корумпованість державного апарату; низька роль права і судової системи, її підлеглість адміністративному апарату і тіньовому капіталу.

Один з наслідків - формування відповідної олігархії, що привласнює пов'язані з монополізмом колосальні доходи, і разом з тим зубожіння величезної частини населення.

Друге слідство - деградація бюджетної системи (на якій ці кланові структури паразитують, використовуючи таке головне джерело понаддоходів, як маніпулювання з бюджетними ресурсами і державною власністю), зростання державного боргу як вимушений в подібних умовах засіб рішення фінансових проблем в суспільстві.

Третє слідство - перерозподіл національного доходу в користь паразитичного споживання.

Четверте слідство - це витік українських капіталів за кордон.

Ще зовсім недавно існувала точка зору [6], згідно якій наявність тіньової економіки - прямий наслідок адміністративної системи управління, яка пригнічує нормальне господарське життя. Отже, з усуненням адміністративної системи управління і переходом до ринкового господарювання заборонені і тому не реєстровані операції неминуче легалізуються і вийдуть з «тіні» в «світло».

У 1992 р., коли керівники підприємств вимагали від українського уряду індексації оборотних засобів, на багатьох з них були значні запаси сировини і матеріалів, що залишилися в спадок від адміністративної системи розподілу ресурсів. Ці запаси товарно-матеріальних цінностей склали більш ніж третину валового суспільного продукту СРСР в 1991 р., і торгівля ними, зокрема вивіз за рубіж, здійснювалася вельми жваво. Фактично мало місце масове «поїдання» підприємствами їх оборотних засобів, а сьогоднішня «стабілізація» - це «поїдання» вже засобів основних: на більшості підприємств про створення амортизаційних фондів і якусь підтримку колишнього рівня виробничих потужностей нині не йде і мови. Саме «економія» за рахунок «безкоштовного» використання основних засобів є головною особливістю новітнього етапу еволюції тіньової економіки.

Висновок: можна говорити про три етапи, на яких розрізнялося співвідношення цих двох основних чинників. На першому етапі (1991-1994 рр.) мало місце стабілізуюча дія тіньової економіки на українське суспільство. На другому (1995-1998 рр.) - переважали чинники дестабілізації. На третьому (2000-і роки) - перерозподіл.

На першому етапі тіньова економіка зіграла роль соціального стабілізатора, коли традиційні робочі місця в офіційній економіці (перш за все, на великих промислових підприємствах, в науково-дослідних інститутах і т.п.) перестали забезпечувати кошти для існування для багатьох мільйонів людей. Населення знайшло нову основну або додаткову зайнятість в тіньовому секторі економіки. Люди відкрили нові ніші, які давали їм заробіток і соціальний статус, новий круг спілкування і новий спосіб життя, відповідний тим новим можливостям, які давала лібералізація економіки і соціального життя. В результаті в цілому

соціальна напруженість в суспільстві зростає (оскільки діяла безліч інших чинників дестабілізації), але не досягла небезпечної межі, за якою починається соціальний хаос.

На другому етапі головними стали негативні системні ефекти тіньової економіки, різке розширення якої фактично привело до деградації держави. Це знайшло свій прояв в «податковій кризі», коли податкові виплати в скарбницю скорочувалися, не дивлячись на те що протягом 1996-1997 рр. в значних секторах, а за деякими оцінками, і в економіці в цілому, спад припинився і почалось певне зростання виробництва.

Третій етап - етап перерозподілу, триває по сьогоднішній день.

Таким чином можна зробити висновок, що сьогодні в Україні відчуваються негативні наслідки кризи, що виявилася з серпня 1998 р. ці наслідки носять уповільнений характер, але за умови збереження нинішньої економічної системи можливі подальші загострення. Для запобігання цій кризі потрібні подальші інституційні реформи, які б ввели тіньову економіку в соціально прийнятні форми і масштаби [2].

Джерела та література:

1. Белов В. А. Злоупотребление правом в налоговой сфере / В. А. Белов // Арбитражная практика. – 2002. – № 1. – С. 33-40.
2. Геец В. Конфигурация геополитической карты мира / В. Геец. // Экономика Украины. – 2011. – № 1. – С. 4-15.
3. Голованов Н. М. Теневая экономика и легализация преступных доходов / Н. М. Голованов, В. Е. Перекислов, В. А. Фадеев. – СПб. : Питер, 2003. – 303 с.
4. Завельский М. Г. Теневая экономика и трансформационные процессы / М. Г. Завельский // Социс. – 2003. – № 1. – С. 54-63.
5. Изучение организованной преступности: российско-американский диалог : сб. статей / под ред.: Н. Ф. Кузнецовой, Л. Шелли, Ю. Г. Козлова. – М. : Олимп, 1997. – 320 с.
6. Коваленко С. О. Методологічні основи легалізації тіньової економіки в Україні : монографія / С. О. Коваленко. – К. : Знання, 1999. – 258 с.
7. Латов Ю. В. Теневая экономика : учеб. пособие для вузов / Ю. В. Латов, С. Н. Ковалев; под ред.: В. Я. Кикотя, Г. М. Казиахмедова. – М. : Норма, 2006. – 336 с.
8. Мандибура В. О. Тіньова економіка України та напрямки законодавчої стратегії її обмеження / В. О. Мандибура. – К. : Парлам. вид-во, 1998. – 135 с.
9. Не люди для реформ, а реформи для людей : Послання Президента України // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 101, 5 червня.
10. Попов Ю. Н. Теневая экономика в системе рыночного хозяйства / Ю. Н. Попов, М. Е. Тарасов. – М. : Дело, 2005. – 240 с.
11. Турчинов О. В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження / О. В. Турчинов. – К. : Артєк, 1995. – 300 с.

Грабчук О.М.

УДК 330.34

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Вступ. Для забезпечення економічного зростання у довгостроковому періоді потрібні значні інвестиції. Велика ймовірність ризику, нерентабельність деяких проектів з точки зору приватного капіталу, несприятливий інвестиційний клімат у країні, непривабливий міжнародний інвестиційний імідж вимагають державного впливу на інвестиційну діяльність. Завдяки інвестиційній політиці та ефективним фінансовим інструментам держава здатна активізувати інвестиційні процеси. Зміст державного регулювання інвестиційної діяльності в сучасний період часу визначається функціями, більшість з яких сформувалась у ХХ сторіччі: соціальною, інноваційною, когнітивною, інституціональною, захисту національних економічних інтересів, виробництва суспільних благ і послуг тощо. Еволюція державного впливу в умовах трансформації економіки характеризувалася розширенням сфери державної діяльності, формуванням різноманітних механізмів впливу держави на економіку, активним застосуванням політичного, економічного, технологічного, фінансового і трудового протекціонізму. Основні функції держави реалізуються більш системно, що обумовлює переростання державного регулювання в стратегічне управління соціально-економічним розвитком. Оскільки держава завдає основні параметри господарської діяльності, оскільки вона здатна спричинювати істотний вплив на розвиток економіки. Виконання основних функцій держави стосовно інвестиційних процесів проявляє себе найчастіше як державне регулювання за допомогою фінансових інструментів.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідженню напрямів активізації державної політики щодо залучення інвестицій в економіку України та стимулювання інвестиційної активності суб'єктів інвестиційної діяльності присвячено праці багатьох науковців, таких як І. Е. Абрамович [1], В. П. Кудряшов [7], О. Ю. Липова [8], Р. Мудрак [12], В. М. Тісунова [20] тощо. Окремі напрями реалізації фінансового інструментарію щодо розвитку інвестиційної діяльності висвітлено у працях І. М. Бурденко [2], М. Денисенко [3], В. В. Жипнас [4], С. Захарін [5], В. О. Стойка [18], В. М. Сторожук [19], Ю. В. Усенко та ін. Однак недостатньо висвітленим є питання кількісного і якісного оцінювання впливу окремих